DVIJE LIJEPE ŠANSE

O KONCELEBRACIJI I O SV. PRIČESTI POD OBJE PRILIKE

Dr Martin KIRIGIN

Liturgijska je obnova s II vatikanskim saborom ušla u sasvim novu fazu. Što su izabrani samo željeli, a ponekad i nastojali, sada je postalo svojinom sviju, ili barem mora postati. A kod toga nužno nastupa momenat što ga psihologija pojedinca i mase pozna iz svih ljudskih pothvata i pokreta. Ono što je idealno i uzvišeno dnevnom uporabom postaje profano, s vremenom pomalo i dosadno. Ni najsvetije zamisli nisu izuzete od tog zakona. U onome što mu je više manje nametnuto izvana mnoštvo traži najviše novotarije, senzacije, palijativna sredstva, bučne ili barem vidljive uspjehe. Prve promjene prima redovito s negodovanjem, ali jer ih primi kao novost, ta ga brzo zasiti pa uskoro opet traži novo i uvijek novo. Ako to ne dolazi ili dolazi sporijim tempom nego što želi mnoštvo, ovo zna upasti u staru letargiju, uza svu dobru volju onih koji bi i najširoj masi htjeli uliti nove krvi i uza sve trenutačno raspoloženje same mase da primi svježe impulse za svoj razvitak i napredak.

To sve čovjeku pada na pamet kad tako često čuje braću svećenike: »Što ima nova u liturgiji? Kad će biti to i to promijenjeno, skraćeno ili ukinuto?« Kao da se samo to čeka. Ne cijeni se dovoljno ono što je suvremena liturgijska obnova i reforma (pod ovom mislimo na poteze kompetentnih, pomoću kojih žele provesti obnovu liturgije kod svećenika i puka mijenjajući neke obrede i tekstove) već dala i stavila nam na raspolaganje. U tom se pogledu učini samo ono što je najnužnije, toliko da se udovolji slovu zakona, toliko da se ne bude očevidno natražan, a za sve se drugo malo mari i često se smatra ili pretjeranim ili prikladnim samo za neke ambijente i za zanesene pojedince .

Dosadašnja iskustva sa saborskom Uredbom o sv. bogoslužju i s odnosnom Uputom za njezino provađanje pokazuju da je ovaj mentalitet prilično raširen. Poslije prvih, strikte naređenih promjena u obredu i u jeziku sv. mise ne misli se na druge preporuke i mogućnosti što nam ih već izdane odluke nadležnih stavljaju na srce i daju u ruke. Za neke, srećom malobrojne, može se skoro reći kao da bi željeli da se ništa više ne mijenja ni urgira. Proglašena je Uredba, dodana joj je Uputa i — basta. A to bi bilo isto kao kad bi se na ekumenskom polju ostalo kod

samog proglašenja saborskog Dekreta o ekumenizmu, ili Misijskog dekreta u misijskim nastojanjima. Ta dva polja imaju i inače mnogo srodnosti i dodirnih tačaka s liturgijom i liturgijskom obnovom, a posebno što su u svim tim dokumentima postavljena samo načela i označena glavna sredstva daljnjeg razvoja, koji su saborski oci prepustili cijeloj Crkvi i Duhu Svetome koji ju oživljava i vodi. Na polju je dakle liturgijske obnove, slično kao i na ekumenskom ili misijskom, određen terminus a quo, a terminus ad quem povjeren je Božjim i našim silama. Znamo da imamo i kako imamo raditi na tim i drugim poljima, a kada će doći do idealnog liturgijskog života zajednice i svakog pojedinca u njoj, kao i do sjedinjenja ili navještenja evanđelja svemu svijetu, to je stvar budućnosti koja mora biti prisutna u sadašnjim našim svakodnevnim i ustrajnim naporima.

Imajući sada na pameti samo liturgijsku obnovu, želim istaknuti dvije lijepe šanse koje su nam već sada na raspolaganju, a kao da smo ih premalo uočili i ništa ili vrlo malo poduzeli, a mnogi možda ni ne misle nešto poduzeti da te šanse iskoriste, provedu i oplode. O svakoj nekoliko, ne toliko dogmatskih i genetičkih nego, pretežno, pastoralnoliturgijskih misli. Ali se prije malo zaustavimo na komunitarnom i znakovnom svojstvu liturgije.

1. KOMUNITARNOST I ZNAKOVNOST LITURGIJE

Kao polaznu tačku navest ću dva temeljna, poznata načela. Jedan je iz Biblije a drugi iz najstarije crkvene predaje. Oba ta citata donosi i enciklika »Mysterium fidei«. Sv. Pavao piše: »Budući da je samo jedan kruh, svi smo jedno tijelo, jer smo svi dionici jednoga kruha« (1 Kor 10,17). Sv. Ignacije mučenik dovikuje Filadelfljanima (4): »Stoga nastojte služiti se jednom euharistijom, jer je jedno tijelo Gospodina našega Isusa Krista, i samo je jedan kalež u jedinstvu njegove krvi, samo je jedan oltar, jedan biskup«. I još ovaj citat iz iste enciklike Pavla VI: »Zaista su o euharistijskom simbolizmu, osobito s obzirom na jedinstvo Crkve, mnogo raspravljali oci i skolastični učitelji. Njihovu je nauku ukratko sažeo tridentski sabor kad naučava da je naš Spasitelj ostavio u svojoj Crkvi euharistiju 'kao simbol ... njezina jedinstva i ljubavi, kojom želi da svi kršćani budu međusobno sjedinjeni i povezani', pa prema tome i simbol onoga jedinoga tijela kojemu je on glava«.[1]

U ovom je zadnjem tekstu naglašena zajedno znakovnost i komunitarnost presv. euharistije, jer ona sadržava Isusovo fizično tijelo i ujedno označuje Kristovo otajstveno tijelo, što smo mi. Sve je sakramentalno bogatstvo Crkve puno te znakovnosti, počevši od sv. krsta, kako ga najdublje tumači sv. Pavao (Rim 6) u vezi s pokapanjem u Kristovu smrt i sa sjedinjenjem u njegovu uskrsnuću. Najuzvišeniju znakovnost u sebi sadrži i najtješnju komunitarnost među nama tvori najveći sakramenat ka kojemu vode svi drugi. Liturgisti naših dana u tom pogledu nisu otkrili ništa novo, nego samo neprestano proglašavaju tradicionalnu nauku. Da spomenemo samo dva: P. Roguet u svojoj »Svetoj misi« (koja je izašla i hrvatski) započinje »približavanja misteriju« s izlaganjem da je »misa u prvom redu zajednica vjernih« i s njom povezuje misterij Crkve. A tko je prošao temeljno djelo P. Vagagginija: »Il senso teologico della liturgia« zna koliku on pažnju posvećuje toj znakovnosti sakramenata i uopće liturgije. Njima je, i sličnima, posve dala pravo saborska Uredba o sv. bogoslužju, kad bogoslužje opisno definira (čl. 7): »S pravom se dakle liturgija smatra kao vršenje Kristove svećeničke službe, koja pomoću vidljivih znakova očituje i, na način svoj-

1. **Decr. de SS. Euch.**, Prooem. et c. 2. (**Đakovački vjesnik** 1965, 196).

stven pojedinim (naime znakovima, i tako treba ispraviti hrv. prijevod), ostvaruje čovjekovo posvećenje, a time Kristovo otajstveno tijelo, naime Glava i udovi, vrši cjelokupno javno bogoslužje«.

Ako sada letimice usporedimo naš prevladavajući vjerski individualizam s općim profanim nastojanjem oko rasnog i klasnog približavanja i što užeg sjedinjenja svega svijeta, onda je lako uočiti u kolikom smo mi vjernici raskoraku s »glasom vremena«. Tu nam Crkva, jedina nepogrešiva učiteljica svih ljudi, dolazi u pomoć svojim najnovijim saborom, s kojega svima samu sebe predstavlja »u Kristu kao sakramenat ili znak ili oruđe najtješnijeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskoga roda«.[2] Isto se tako i u drugim saborskim dokumentima ističu te kolektivne prvine svojstvene Crkvi kao Božjem narodu, kao otajstvenom Kristovu tijelu. Ne zanemarivši dakle ništa od onoga što tvori i obogaćuje svaki individuum i što svatko može obilato naći baš u liturgijskom životu Crkve, prihvaćajmo svi i sve povjerene nam ljude naučimo prihvaćati objektivno bogatstvo crkvene zajednice kao takove, što je opet jedna od glavnih značajki pravo shvaćenog i provođenog liturgijskog života.

U nedavno provedenoj anketi o liturgijskoj obnovi u ljubljanskoj, i prema njoj u zadarskoj nadbiskupiji bilo je uz podnaslov »Misa i život vjernika« i ovo konkretno pitanje: »Osjećaju li se (nakon provedenih promjena u sv. misi) vjernici više međusobno povezani?« Ni od jednog se župnika nije očekivao odgovor da je u tom pogledu kroz tako kratko vrijeme postignut ne znam kakav napredak. Taj je ne samo spor nego i teško uočljiv. Ali tim se pitanjem htjelo naglasiti jedan važan cilj suvremene liturgijske obnove, koji trebamo neprestano isticati i promicati ga ne samo liturgijskim već i karitativnim i svim drugim sredstvima. Posebno će, od sv. Pija X željena i sada od Sabora uzakonjena, »actuosa participatio« vjernika u liturgiji svojim načelom »svatko neka vrši ono što spada na njega«, oplemeniti svačiju ličnost i ujedno će još učvrstiti hijerarhično izgrađeni crkveni organizam.

Nitko od nas sigurno ne sumnja da baš u zajedničkom i što jače povezanom svetkovanju (celebriranju) najuzvišenijeg liturgijskog čina, sv. mise i pričesti, imamo od Boga dano sredstvo koje mora sve vjernike dovesti u najužu zajednicu s Kristom i s ljudima. A zaista ljudi tvorimo zajednicu, naravnu i vrhunaravnu, jer i tu vrijede riječi: »Bože, koji si divno sazdao i još divnije obnovio dostojanstvo ljudske naravi«, kao što se i to pobožanstvenjenje čovjeka i njegovo, preko Boga—čovjeka, uklapanje u jedno tijelo najviše ostvaruje baš »otajstvom kruha i vina«. Što smo dakle individualno bliži Isusu, svima zajedničkom središtu, to smo bliži i povezaniji među sobom. A upravo presv. euharistija, nauka je to cijele crkvene tradicije i liturgije, posebno još u vezi s početnim sakramentom, označuje i tvori jedinstvo Crkve kao otajstvenog Kristova tijela. Simbolizam mnogih zrna u jednom kruhu, izražen već u »Didahe« i tako drag sv. ocima, posve je jasan i blizak svakom nepatvorenom kršćanskom srcu koje je otvoreno za Boga i za ljude.

Ne rastavljajmo stoga ono što je Bog svojim stvaranjem i utjelovljenjem i otkupljenjem sjedinio u jedno, nego poduzimajmo sve što bi moglo to jedinstvo ljudi međusobno s Bogom produpsti, učiniti životvornim i spasonosnim za sav svijet našega vremena!

2. O KONCELEBRACIJI

Poznato je da je SZO, zajedno s Vijećem za provedbu Uredbe o sv. bogoslužju, čiji je predsjednik supotpisan na dekretu, ispred nanovo uvedenih rubrika o koncelebraciji stavio i »decretum generale« od 7. III 1965. godine koji na dosada neobičajan način sažetim riječima ističe značenje tog novog obreda.

Prema tradicionalnoj nauci svaka sv. misa, bilo kako služena, posjeduje tri vlastitosti: jedinstvo Kristove žrtve na križu, jedine žrtve

2. **Konstitucija o Crkvi** 1.

novoga i vječnoga saveza; jedinstvo svećeništva, a možemo reći i svećenstva, jer sacerdotium znači jedno i drugo u velikom i jedinom našem Svećeniku Isusu Kristu; napokon, učešće i neprisutnog Božjeg, hijerarhično uređenog i djelatnog naroda, koji kao Crkva od euharistije živi i trajno raste. Dakle, jedna žrtva, jedno svećeništvo Kristova puka.

Dok sve to vrijedi za bilo koju misu, Dekret ipak spominje doslovno: »Ova trostruka osobina, koja je povezana (convenit) uz svaku sv. misu, na poseban je način predočena u obredu kad više svećenika koncelebrira istu misu. Ovim naime načinom svetkovanja mise više svećenika, u moći istog svećeništva i u osobi velikog Svećenika, nastupaju jednom voljom i jednim glasom, obavljaju i prikazuju jednu te istu žrtvu jednim sakramentalnim činom, te istu zajedno i blaguju. Stoga u takvom svetkovanju žrtve, kad vjernici svjesno, djelatno i zajednici svojstvenim načinom sudjeluju, osobito ako predsjeda biskup, zaista se na poseban način očituje Crkva u jedinstvu žrtve i svećeništva, u jednoj zahvali, oko jednog oltara sa službenicima i svetim narodom. Na taj se način obredom koncelebracije živo iznose važne istine, koje se odnose na duhovni i pastoralni život svećenika i vjernika«.

Znamo i kako je taj važan obred u Rimskoj Crkvi skoro posve bio napušten, a i ondje gdje se bio sačuvao izgledao je kao nekakav liturgijski torso. Novozaređeni su misnici po prvi put prikazivali žrtvu sv. mise klečeći čitavo vrijeme kao kakvi ministrantići, čak redovito iza tih. Očevidnija je bila koncelebracija kod posvećenja biskupa, iako je novoposvećeni morao za prvi dio te mise imati svoju posebnu »kapelu«; dok je kod pomalo analogne benedikcije novog opata ovaj toga dana čak ostajao bez svoje mise. I u tom je pogledu kršćanski Istok, sjedinjeni i nesjedinjeni, bio vjerniji najstarijoj kršćanskoj tradiciji, tako da saborski Dekret o ekumenizmu (15) potcrtava da se »po slavljenju[3] Euharistije Gospodnje u ovim pojedinim Crkvama izgrađuje i raste Crkva Božja«. I još se vrlo značajno dodaje: »i po koncelebraciji se očituje njihovo zajedništvo«.

Nećemo ulaziti u sve dogmatske, povijesne, liturgijske i ceremonijalne probleme što su ih stručnjaci u vezi s koncelebracijom tretirali u zadnjim decenijima i na temelju kojih je Sabor prihvatio čl. 57. i 58. Uredbe o sv. bogoslužju. Dok je, valjda, bilo saborskih otaca koji su možda mislili, kao i kod još nekih saborskih odluka, da se tom novošću neće trebati nikada baviti, velika se većina, predvođena od Vijeća za provedbu saborske Uredbe, dala na posao. Brzo su bili izdani napuci u kojima se u raznim samostanskim i, prema odluci biskupa, katedralnim ili župskim crkvama iskušalo obnovljen način koncelebriranja u svim mogućim varijantama. Sve je išlo vrlo glatko, mnogo glađe nego se mislilo. I tako je vrhovnom odlukom sv. Oca spomenuti dekret dao mogućnost da se u vrlo mnogo, od Sabora ne taksativno nego egzemplarno, navedenih slučajeva smije koncelebrirati. Samo je Vijeće nazvalo taj dekret svojim dosada najljepšim plodom. Od Velikog se dakle četvrtka prošle godine koncelebrira, i to sve više i više, po cijelom katoličkom

3. Naš je prevodilac u **Đakovačkom vjesniku** 1965 br. 1. netačno dodao: »i čašćenju«. Original ima samo: »per celebrationem«.

svijetu. Dekret je ujedno proširio broj koncelebranata. Dok su prve rubrike dozvoljavale najviše 20 koncelebranata, sada broj nije ograničen a ne moraju se svi doticati oltara. Dosta je da su s njime moralno povezani. Olakšana je koncelebracija brojnih misnika i time što je propisano da samo glavni celebrant mora imati ruho u boji dana a ostali ga mogu imati i u bijeloj boji, koja je po crkvama redovito najbogatije zastupana. Važna je, i upravo dirljiva, dozvola da se i bolesni svećenici mogu uključiti u svaku koncelebraciju, i to s raznim pogodnostima, iz kojih se vidi majčinska briga Crkve za njih.

A sada nekoliko liturgijsko-pastoralnih osvježenja za uvođenje same koncelebracije. Obred neću opisivati jer smo ga svi barem jedanput vidjeli, a većina valjda i sama koncelebrirala. Iz iskustva se sada može reći da mnogo ljepše dođe do izražaja pjevana nego samo recitirana koncelebracija. Kod te svakako treba paziti na zgodnu visinu glasa i da se sve zajednički govori tonu recto. Opazilo se također da Božji narod (na koji se sada stalno misli, pa se i kod koncelebracije propisuje da taj obred mogu vjernici dobro vidjeti i neka mu u tom pogledu koncelebranti ne smetaju) mnogo više doživljava kad se kocelebracija vrši na staroslavenskom, bolje rečeno, na starohrvatskom jeziku nego na narodu nerazumljivom latinskom jeziku. Nije ovo spomenuto zato da se iritiraju okorjeli »latinaši«, nego da se izrazi želja sigurno svega pastoralnoga svećenstva da sada, kad smo dobili početak kanona, prefaciju, na živom jeziku, dobijemo tako čim prije i njegov završetak, doksologiju. I onda, barem malo po malo — smije li se to glasno željeti? — čitav kanon, dakako samo onda kad se koncelebracija vrši pred pukom. Usput rečeno, ovaj Dekret kao da sugerira kako bi baš za koncelbraciju bilo dobro uspostaviti samostalni đakonat. Obred predviđa da može i kod koncelebracije služiti đakon (i podđakon), pa — je li pravo uzeti ove iz gremija prezbitera i tako im onemogućiti da posvećuju s braćom u svećeništvu? Stoga bi, zasad, valjda najbolje odgovaralo da obične pjevane koncelebracije budu bez đakona, dok ne dobijemo onoga koji je po svojoj službi minister calicis.

S našeg je liturgijsko-pastoralnog stanovišta najvažnije da pretresemo i da se dogovorimo kako koncelebraciju, upogled broja i shvaćanja, što više promicati. Najprije treba istaknuti što se nalazi u samoj Uredbi, kako »svakom svećeniku ostaje uvijek ovlast da sam misi pojedinačno« (dakako, ne dok drugi koncelebriraju, dakle je njoj dana prednost, i ne u Četvrtak Gospodnje večere, dakle barem je tog dana koncelebracija, bilo kod mise za posvetu ulja bilo kod večernje mise, jedini način da svaki misnik, a ne samo župnik i rektor crkve, može izvršiti svoje sudioništvo s velikim Svećenikom). Isto se tako samo po sebi razumije da će, kad je u istoj crkvi na raspolaganju veći broj svećenika, izvan koncelebracije uvijek ostati onoliko misnika koliko je pojedinačnih misa potrebito, da mogu vjernici obaviti svoju nedjeljnu ili blagdansku dužnost kao i da mogu u obične dane prisustvovati sv. misi u vrijeme za njih najpogodnije. Pastoralnom svećenstvu drukčije neće ni pasti na um.

Spomenimo još kako sam Dekret predviđa (2), da će se u nekim crkvama koncelebracija vršiti svakog dana, pa propisuje da se, opet

zbog očitovanja svećeničkog jedinstva, u svakoj crkvi ili bogomolji koncelebrira samo jednom na dan, dakle skupa svi svećenici koji tog dana žele koncelebrirati. Ipak je Dekret, kao sve saborske i posaborske odluke, širokogrudan te dozvoljava da se u crkvama s velikim brojem svećenika može koncelebrirati i više puta na dan, dakako u razno doba, npr. ujutro i navečer. Čuje se da, npr. Isusovci u Münchenu (a sigurno ne samo ondje), koncelebriraju svakog dana dva puta.

Da će se odsada svugdje biskupsko posvećenje i svećeničko ređenje dijeliti u koncelebriranim misama prema novim propisima, suvišno je i spominjati. Sretne pak župe gdje ima u isto vrijeme više mladomisnika, koji će onda primicirati u koncelebraciji, po mogućnosti s biskupom, kako je to prošlog ljeta bilo u hercegovačkim Drinovcima.

Koncelebriranje na koncilima, biskupskim konferencijama i na sinodama nije odvisno od nas. Tko doživi slijedeći koncil čut će za nove korake naprijed i u tom pogledu. Mnoge pak dijecezanske sinode, koje se malo pomalo svuda po svijetu spremaju da primijene saborske zaključke, ne samo da će uspostaviti upravni »presbyterium« (kako je već učinio npr. biskup u Grazu) nego će i na samoj sinodi doći do izražaja, najljepše koncelebracijom, i sakramentalna kolegijalnost zbora svećenstva na čelu s biskupom.

Mnogo češće će biti koncelebriranje na raznim svećeničkim sastancima, i to u okviru biskupije ili pojedinog dekanata, uključivši duhovne vježbe, razna proštenja i slične prigode, pa makar bila samo 3 svećenika. Uvijek će to biti jako sredstvo da se učvršćuje tako potrebito jedinstvo svećenika, i to na najsolidnijoj, sakramentalnoj bazi. A kad bi se to vršilo i s pukom, obavila bi se svojevrsna duhovna obnova. Spomenimo još konkretno: i ovi naši godišnji sastanci, pa priređivao ih bilo tko, ne bi smjeli imati samo jednu koncelebraciju kao neki» spektakl«, već bi trebalo omogućiti da svi koji žele svih dana koncelebriraju u raznim crkvama, ujutro ili navečer. Bilo bi to sigurno od duhovne koristi za sve misnike, odgovaralo bi željama vjernika, a bilo bi i mnogo dostojnije sakramenta jedinstva i bratske ljubavi. Uzevši praktično, bilo bi to lakše pripremiti nego toliko oltara i oltarića za zaporedno celebriranje, što je redovito spojeno s većom ili manjom gužvom svećenika, s pomanjkanjem ministranata i sa smetanjem vjernika. Tu su baš na mjestu gore citirane riječi sv. Ignacija: »Nastojte se služiti jednom euharistijom«.

I kod dijeljenja sv. potvrde bit će sve više koncelebracija. Tada je u župi veliki svećenik te biskupije, pa uzanj na oltar tako lijepo spada domaći župnik s okolnom braćom. To bi djelovalo pobudno na svećenike, krizmanike i sve vjernike. Isto vrijedi i o prvim pričestima u onim mjestima koja imaju posebnog katehetu. Tih je prije rata bilo mnogo više, pa je tom prigodom znalo doći do neugodnih situacija između župnika i katehete. Koncelebracija, kod koje bi prvopričesnike pričešćivali župnik i kateheta, s vremenom možda pod obje prilike, ne bi samo riješila poteškoće nego bi još više učvrstila slogu svećenika koji djeluju na jednom području. Onda bi njihovi župljani govorili: »Gledajte kako se ljube među sobom!«, a ne obratno.

Za konventualne mise može dati dozvolu koncelebriranja u svojim crkvama viši redovnički predstojnik. Neki su to proveli, kod nas su još vrlo rijetki. Lako je uvidjeti koliko bi svakodnevno koncelebriranje sve slobodne redovničke braće, kod čega se i braća laici mogu pričestiti pod obje prilike, pripomoglo dostojnijem i sabranijem obavljanju svetih tajna i učvršćenju bratske ljubavi. Kaptolske bi crkve čovjek najradije i ne spominjao. Dok kod nas, na začuđenje i svjetovnjaka,[4] znade blagdanom deset svećenika istovremeno misiti na deset oltara a gradski župnik mora trinirati, prerano je nadati se da će se ti odlučiti za koncelebraciju. Ali život teče dalje, i kao što se prihvatilo obnovljeno Uskrsno bdjenje, često počevši od posljednjih do prvih, tako će prije ili kasnije prodrijeti i koncelebracija do svih vrhova. Još lakše će se to urediti po bogoslovijama gdje ima dosta mladomisnika s ujutro prenatrpanim dnevnim redom. Barem mladi bi imali biti otvoreni za napredna shvaćanja a stariji im to ne bi smjeli oteščavati.

Nađe se u mjestu po koji stariji, bolestan ili slijepi svećenik. Njihova zasebna misa zna biti na muku njima i drugima. Drugačiji odgoj i navika nisu kod takvih stvorili predispoziciju za koncelebriranje, pa neće tako lako pristupiti na razloge župnika ili rektora crkve ni onda kad im taj mora kod mise asistirati. Možda će ih na koncelebraciju više potaknuti sada dana dozvola da mogu, ako im je teško obući čitavo misno ruho, koncelebrirati u samoj koti sa štolom. Čak oni koji imaju dozvolu da mise sjedeći mogu to činiti i kad koncelebriraju. Ako na to ne možemo nagovoriti stariju subraću, barem imajmo na pameti kad budemo sami bolesni i stari.

S bolešću dolazi smrt, koja se vjerniku olakšava sv. popudbinom i kršćanski obogaćuje žrtvom sv. mise, i to najljepše, gdje je moguće, uz prisutno pokojnikovo tijelo. Zašto ne bi, kad sprovodu prisustvuje više svećenika, bila koncelebracija? Nadležno je Vijeće izričito preporučilo da se ona uvede mjesto običaja da uz sprovod bude zajedno više misa, redovito koliko ima oltara. A tko od nas ne bi želio da mu uz mrtvo tijelo braća svećenici koncelebriraju?

Dalo bi se navesti još primjera gdje se koncelebracija preporučuje kao sama od sebe, npr. kod raznih jubileja ređenja i sličnih obljetnica, kad god se u zgodan čas nađe više svećenika uz svoga biskupa itd. I nametnut će se sama od sebe, sve više i sve ljepše. S ona tri stanovišta, istaknuta u gore navedenom Dekretu, ovaj je obred tako značajan i bogat da će ga zavoljeti svi koji imaju barem malo pravog liturgijskoga duha. Na sreću su sve rjeđi liturgisti, tačnije: suhi rubricisti, koji pitaju jedino što naređuje ili dozvoljava dotična Kongregacija. A neka bude i to, jer se i ova nepredvidivo izmijenila. O njezinoj je 400-godišnjici sadašnji njezin tajnik P. Antonelli zapisao u »Osservatore romano«, da ima velikih zasluga za unificiranje i čuvanje rimske liturgije, ali da se nije brinula za sudjelovanje vjernika kod liturgije. Evolvirala je baš u pitanju koncelebracije. 9. VIII 1953. pisao je iz Rima p. Löw, tada korelator iste Kongregacije, koji je s p. Antonellijem najviše radio na obnovljenom obredu Svete sedmice: »Danas su u Rimu, pogotovo u Kongregaciji

---

4. Vidi **Služba Božja**, 1965, br. 5—6, str. 74.

obreda, koja je nadležna, vrlo jako protiv svakog pokušaja da se uvede koncelebracija«.[5] A eto, dobar decenij kasnije ista je Kongregacija, po volji Sabora i sv. Oca, izdala dekret u suprotnom smislu. Samo je sada na nama da ta lijepa šansa ne ostane neiskorištenom. Što budemo ovaj predmet više proučavali i prakticirali sve ćemo se više uvjeriti u istinitost tvrdnje čuvenog liturgiste Dom Placida De Meestera: »S. Matris Ecclesiae Catholicae traditionibus accensenda est Concelebratio liturgica fecundioribus et gloriosioribus«. Kad je plural motiva misnog bogoslužja riječi prevagnuo nad obratnom praksom, pa sada sve te molitve govorimo ne samo za vjernike nego i uz njihovo razumijevanje i sudjelovanje, kao da sada urgira i plural našega kanona, koji je sastavljen da ga govori više njih, što posebno ističu izrazi »servitutis nostrae«, »nos servi tui« i dr. A sve to na još svjesnije naše jedinstvo s velikim Svećenikom i sa svima koji nedostojni učestvujemo u njegovu svećeništvu!

3. O SV. PRIČESTI POD OBJE PRILIKE

Od gornje je delikatnija, teoretična i praktična, problematika u vezi s našom drugom liturgijskom šansom. Ali jer je i to prava šansa, recimo koju i o njoj.

Ne bi imalo smisla ovdje ponavljati kako se do XII st. i na Zapadu sv. pričest redovito dijelila pod obje prilike. Manje je poznato da do napuštanja te prakse nisu toliko doveli, kako se zna tvrditi, higijenski razlozi, strah da se ne prolije posvećeno vino i odugovlačenje obreda koliko teološko preciziranje o međusobnoj konkomitanciji Isusova tijela i krvi pod obim prilikama, izraženo u sekvenci anđeoskog naučitelja: »Tijelo hrana, krv je piće, — Kristovo je ipak biće — Sve pod svakom prilikom«. Što je škola učila to se pomalo htjelo da i praksa potvrdi i uvede. U zadnje su doba istražene i sve potrebne i nepotrebne peripetije u vezi s borbom za tzv. laički kalež. Jedno smijemo istaknuti: Slaveni nismo uzročnici nijedne hereze u Crkvi, osim ako se herezom može nazvati traženje onoga što je sada dozvoljeno svima u većem obujmu nego prije. Pravo bi dakle bilo da i sada u tom pogledu prednjačimo, ili barem ne zaostajemo, dakako samo u skladu s nadležnom crkvenom vlašću.

A koja je ta vlast? Poznato je da se pitanjem sv. pričesti pod obje prilike bavio i tridentski sabor. Pošto je definirana euharistijska konkomitancija, trebalo je riješiti praktično pitanje, da li se ima dozvoliti laički kalež kako su tražile neke zemlje. Dogmatskih poteškoća nije nitko imao, ali su praktični momenti doveli saborske oce do takvog neslaganja da su vrlo rado prihvatili prijedlog papinih legata, neka se uređenje prakse prepusti Svetoj Stolici. Taj je laički kalež dozvolila nekim njemačkim biskupijama, ali kad je on sve više postajao signum distinctionis između protestanata i katolika, ovi su ga pomalo napuštali a Rim je svoje dozvole povlačio. Biblijski su, međutim, i liturgijski razlozi kljuvali i dalje, pa se u suvremenim liturgijskim nastojanjima sve više čuo glas da se opet dozvoli laički kalež.

5. Vidi **Concilium** I, str. 141.

Tako je stvar došla na II vatikanski sabor. Pretkoncilska se komisija lako složila da u svoju shemu unese i taj prijedlog, što nije nimalo čudno kad znamo koji su sve stručnjaci bili u komisiji. Na I su zasjedanju sabora oci i na tom polju unakrstili koplja. »Za« su nastupili mnogi oci s ovim razlozima: Gospodnja zapovijed; davna tradicija; punina znaka (plenitudo signi); ekumenski momenat; pobožnost vjernika prema presv. Krvi; mogućnost da bolesni prime pričest pod prilikom vina; kan. 866 dozvoljava vjernicima takvu pričest kod drugih obreda; novo zaređeni bi imali veliku utjehu; barem jednom na godinu bi se mogla zadovoljiti želja vjernika. Još više je navedeno razloga »protiv«: praksa više stoljeća; koncil u Konstancu; bula Lava X protiv Lutera; tridentski sabor; nije očevidna potreba i korist; moglo bi se tumačiti kao pripuštanje prošle zablude; pogibelj da se misli na različite učinke jedne i druge pričesti; među vjernicima bi nastala pometnja; opasnost u dijeljenju; higijenski razlozi (najviše, 10 inervenata; dok je među onima »za« najviše, 11, bilo iz ekumenskih razloga); poteškoće u vezi s nabavkom vina u nekim krajevima; nezgodno za apstinente; mnoštvo pričesnika; misa bi se previše otegla. Dotična je koncilska komisija uspjela s malo izmijenjenim tekstom navesti oce da su ogromnom većinom izglasali i taj čl. 55. Uredbe: »Ne dirajući u dogmatska načela tridentskog sabora može se, po sudu biskupa, dozvoliti pričest pod obje prilike klericima, redovnicima i svjetovnjacima u slučajevima koje odredi Apostolska stolica, kao: ...«, i onda nabraja neke slučajeve, ne taksativno nego egzemplarno, kako se izjasnila ista Komisija.

Neke je saborske oce na pristanak valjda najviše sklonuo izraz: »po sudu biskupa«. U njemu je i odgovor na gore postavljeno pitanje: tko regulira sada disciplinu pričesti pod obje prilike? Čl. 55 jasno veli: papa za cijelu Crkvu, a njegove dozvole svaki biskup primjenjuje, ako hoće, i načinom kojim od četiri predviđena on odredi. Stoga moram iznijeti svoje neslaganje s uglednim Dom Vandenbrouckom, urednikom revije »Questions liturgiques et paroissiales«, a to činim i stoga da se vidi kako liturgisti kod nas ne kopiramo slijepo sve što se vani piše, kako nam se zna predbaciti. Dotični naime u vrlo raširenom komentaru saborske Uredbe, što ga je s mnogo suradnika izdao brazilski franjevac G. Baraúna pod naslovom »La sacra liturgia rinnovata dal Concilio« (talijanski prijevod: Torino 1964. i 1965), nekako žali što po Uredbi sv. pričest ostaje izvanrednom dozvolom i veli da ima još posla »di adattamento, tanto nelle abitudini che nelle idee« (str. 469). Transeat, ali onda dodaje: »Ipak, mjesto da prepusti papi kriterij u davanju dozvola na tom polju, kao što je učinila XXII sjednica tridentskog sabora, II vatikanski ostavlja tu vlast »sudu biskupa«, što sigurno znači proširenje konkretnih mogućnosti«. Naprotiv, po čl. 55 Uredbe biskup može ne primijeniti ni ono što u tom pogledu papa dozvoli, dakle su mogućnosti sužene. Osim ako se gornja izreka uzme u ovom smislu: svaki pojedini biskup sada može pitati u Sv. Stolice mnogo veće dozvole za dijeljenje sv. pričesti pod obje prilike. Ima nade da će se upravo tim putem proširiti takva pričest, kako je već na želju nekih biskupa među slučajeve sv. pričesti pod obje prilike unesena i pričest zaručnika kod vjenčane mise.

Osim gore na Saboru iznesenih razloga koji vojuju za proširenje laičkog kaleža, liturgisti navode još i druge: razni biblijski tekstovi tvrde da se svečanost gozbe ne sastoji u blagovanju kruha nego u piću vina; euharistija je ustanovljena u vezi sa židovskom pashom kod koje se pilo, i to u više navrata, s posebnim tumačenjem svaki put; Isusove riječi, koje sv. Marko (14, 25) nadovezuje odmah iza posvećenja vina, potcrtavaju piće s obzirom na eshatološko značenje presv. euharistije. Nešto ima u sebi i opaska G. Daneelsa (Concilium I 145): »Svečana je euharistijska gozba skučena na vrlo blijed obred. To osiromašenje valjda ne stupa na ono područje gdje je djelatna uzročnost euharistijske milosti, ali se tim jasnije i rječitije otkriva na razini znakovnosti (Zeichenhaftigkeit). Stoga sigurno nitko neće osporavati katehetsku i kerigmatičnu važnost sakramentalnog znaka, kad to većinom odlučuje kako će primalac po vjeri prisvojiti sakramentalnu milost. Dijeljenje se sakramenta ima ne samo brinuti da osigura opus operatum nego i da stvori onu konkretnu atmosferu vjere koja će primaocu najviše pomoći da doprinese svoj udio u primanju sakramenta, naime opus operantis. Ta je konkretna atmosfera vjere najvećim dijelom ovisna od znaka. Stoga je zaista poželjno da celebrant i puk prime sakramenat u punoj njegovoj znakovnosti, osim kad je to nemoguće ili nailazi na velike poteškoće«. Isti pisac dalje ovako iznosi ekumenski razlog: »Sada, kad pričest iz kaleža nije više opterećena polemikom, dobiva ona veliko značenje i za ekumenizam. Protestantske će i istočne Crkve to sigurno rado pozdraviti. K tome će ta ekumenska radost pobuditi i onu mudrost i onu odvažnost koje su potrebne da se posve obeskrijepe neki praktični prigovori (kao higijena i pomanjkanje vremena). To je nužno povezano s punom izražajnom snagom euharistijskog sakramentalnog znaka«.

Pravo uzevši sve biblične i liturgične momente, čovjek bi se složio s onima koji primjećuju: neka prikladnost svoje prakse dokazuju pobornici pričesti pod prilikom samoga kruha, a ne oni koji su više u skladu s Biblijom i liturgijom. Ovu je drugu prikladnost dokazivao i sv. Toma. On spominje[6] da se svako hranjenje sastoji od jela i pića; da nam je Kristovo tijelo dano pro salute corporis a krv pro salute animae. U 12. artikulu opet se pita: »da li je dozvoljeno pričestiti se Kristovim tijelom bez njegove krvi?« U odgovoru distvingira: ex parte ipsius sacramenti prikladna je pričest pod obje prilike, jer se tako utvrđuje perfecto sacramenti; ali ex parte sumentium treba voditi računa o poštovanju, opreznosti i mnoštvu kršćanskoga puka, a ti razlozi nisu za pričest iz kaleža.

Teško će tko iznesenim mislima zanijekati svaku važnost. Uostalom, i sam obrednik SZO-a (br. 2), govoreći o katehezi koja sad ima prethoditi tom obredu, spominje ne samo da se vjernicima dozove u pamet nauk tridentskog sabora o primanju Krista i svih potrebnih milosti pod samom jednom prilikom, kao i vlast Crkve da prema svom nahođenju mijenja nebitne stvari u dijeljenju sakramenata, nego još doslovce veli: »Neka se ujedno vjernici potaknu da se trude što svojskije sudje-

---

6. Sv. TOMA, III P, q. 76, a. 2.

lovati kod (ovog) svetog obreda koji punije osvjetljuje znak euharistijske gozbe«.

Znakovnost euharistije i njezino komunitarno značenje ističe i činjenica da se Kristova sakramentalna žrtva predočuje pod odijeljenim prilikama posvećenog kruha i vina. Stoga je upravo zgodno određeno što je sada opet dozvoljena sv. pričest pod obje prilike svima onima koji počinju novu fazu kršćanskoga života. Tako ređenicima, opaticama na dan njihove benedikcije, djevicama kod njihova posvećenja, redovnicama u misi njihova zavjetovanja, zaručnicima u misi njihova vjenčanja (svima tima i prigodom njihovih jubileja), odraslim krštenicima u misi koja slijedi iza njihova krštenja, odraslim krizmanicima u misi njihove potvrde i krštenima koji se primaju u crkvenu zajednicu. Svi ti na pragu svog novog života imaju biti svjesni odgovornosti koje preuzimaju i poteškoća koje ih čekaju, pa je pravo da ih već unaprijed posvete združeni s prikazanjem i blagovanjem Isusove žrtve pod prilikama kruha i vina. To će se posvećenje, protumačeno i provedeno, sigurno odraziti i na duhovnom životu pojedinca kao i redovničke ili bračne zajednice.

Navedimo još nekoliko prijedloga i želja za našu liturgijsko-pastoralnu praksu. Najprije neka nam bude dozvoljeno izraziti molbu našim biskupima da se od četiriju vrsti dijeljenja sv. pričesti pod obje prilike što moguće više dozvoli laički kalež. To bolje odgovara načinu ustanovljenja presv. euharistije i drugim gore iznesenim gledištima. I novi obrednik prije spominje da se pije izravno iz kaleža (ili još srebrnom cijevi ili se dijeli žličicom) i tek onda umakanje. Poželjna bi također bila dozvola da se laički kalež pruža i odraslim krizmanicima iako nisu navršili 14. godinu, a možda s vremenom i prvopričesnicima. Sve su to, ipak, rijetke iznimke, samo za neke vjernike i samo jedanput ili par puta u životu. Ne bi li se moglo moliti u Rimu da se sv. pričest pod obje prilike dozvoli svim vjernicima barem na Veliki četvrtak. Ako budemo mnogi i ustrajno molili, sveta će majka Crkva dozvoliti, ako ne općenito, barem će prepustiti uviđavnosti biskupa, a mi imamo pouzdanja u naše biskupe.

U vezi s pričešću pod obje prilike, koja se prima stojećke uz propis da se prije poklekne jednim koljenom, mogao bi se sve više širiti običaj da se vjernici pričešćuju stojeći. Norme za to spadale bi, među ostalima, u novi ažurirani »Vodič za sudjelovanje vjernika u sv. misi«. Uz to bi se moglo već sada vjernike privikavati da iza sv. pričesti ne treba pokleknuti (ni jednim koljenom, a još manje na dva), već jednostavno ići na svoje mjesto noseći u sebi Isusa.

Ne spada u pričest pod obje prilike, nego vrijedi o svakoj sv. pričesti, pa ću iznijeti na diskusiju jedan posve praktični problem: zahvalu poslije sv. pričesti. Toliko je preporučuje ne samo narav stvari nego i toliki crkveni dokumenti učeće Crkve (enciklika »Mediator Dei« joj posvećuje dugu stranicu). Pobožnost ne možemo mjeriti satom, ali je često naša zahvala vrlo kratka, prekratka. Tu mi pastiri ne dajemo uvijek vjernicima dobar primjer. Kad ih je u crkvi najviše, nedjeljom i blagdanom, tada se redovito odmah poslije mise moramo baviti drugim stvarima (krštenjem, katehizacijom, uredovanjem i sl.) pa vjernici ima-

ju malo kada prigodu vidjeti da se poslije mise i pričesti zahvaljujemo. Vrlo su rijetki vjernici koji poslije mise ostanu u crkvi. Negdje se nešto učini s djecom, barem u nekoj posebnoj prigodi, ali zaista je sve skupa vrlo malo. Ima li lijeka? Sad se vrši preoblikovanje misnog obreda, pa je možda čas da se u sam obred sv. mise unese barem kratka zahvala. Jer, budimo iskreni, kako možemo pozivati vjernike da ostanu još u molitvi nakon što smo im kazali: »Idite u miru« i dali im na put blagoslov? Znam kad ovo predlažem, na prvi pogled izgleda sasvim novo. Pa neka, da se ne prigovara kako liturgisti neizlječivo patimo od pretjeranog arheologizma. Ali produljenje misnog obreda i nije tako novo. Da i ne spominjemo klanjanje na Veliki četvrtak, stara rubrika veli, da se poslije božićne ponoćke mole pohvale. A ako se to malo gdje čini, barem skraćene su zajedničke pohvale obvezatne i prakticirane na kraju Mise uskrsnog bdjenja. Ne bi li se skraćene pohvale ili večernja ili nešto adekvatno moglo unijeti između popričesne molitve i otpuštanja vjernika? Tako bi se iza komunitarne mise i komunitarne pričesti obavila i komunitarna zahvala za blagovanje. Ako se ta preporučuje poslije tjelesnog obroka, još više dolikuje nakon duhovnog jela. I to baš zajednički, što ne isključuje i posebnu zahvalu pojedinca, za koju bi se mogla rezervirati kratka »sveta šutnja« kako se prakticira iza posvećenja. A u prebogatom i premalo poznatom molitvenom blagu sv. Crkve ima nebrojeno psalama, pjesama, govora otaca i molitava. Tim bi se možda umetkom dalo još više razraditi i za život konkretizirati ne samo učinke sv. pričesti nego i posebne blagdanske misli i svetačke kreposti. Ako bi se time misni obred produljio za koji minut, moglo bi ga se drugdje skratiti, a valjda će se i znatnije skratiti npr. na prikazanju. Promislimo i, ako se slažete, zamolimo da se ovaj prijedlog uzme od kompetentnih u razmatranje.

Na nama je svećenicima da prihvatimo ove dvije velike šanse koje su nam već dane: koncelebraciju i sv. pričest pod obje prilike. Nisu zadnje, jer nam kompetentno Vijeće, zajedno sa SZO pod vrhovnim vodstvom sv. Oca, sigurno sprema još mnogo toga na temelju saborskih odluka. Pravo ima da to čini postepeno, ali — hoćemo li provesti ostale, ako pustimo da prve mogućnosti prođu mimo nas skoro neopazice? Epohalna liturgijska obnova naših dana bit će po zamisli i provedbi jedinstvena, pa čitava, od početka, kao da nam dovikuje: In manibus tuis sortes meae. Bog se pobrinuo da naše doba ima toliko kvalificiranih stručnjaka koji će svu tu liturgijsku obnovu zacrtati što moguće bolje, može se već sada reći, bolje nego sve druge reforme nakon prvih velikih stvarateljskih početaka. Ali — hoće li u nama svećenicima, jer je najviše od nas ovisno, naći prikladne i ustrajne suradnike? Hoće, jer smo pastiri Božjeg naroda, koji smo za nj zaređeni i za nj žrtvujemo i žrtvujemo se, da sve povjerene nam duše po shvaćenoj i proživljavanoj liturgiji zajedno idu k zajedničkom našem Svećeniku i Pastiru pastira.